

Ման ղեկավարել է ԳԱ լեզվի ինստիտուտի ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժինը, եղել է նախարարության բուհերի բաժնի վարիչ, ԳԱ լեզվի ինստիտուտի դիրեկտորի տեղակալ, ԵՊՀ համալսարանի պրոռեկտոր (գիտական գծով), բանասիրական ֆակուլտետի ղեկան:

Տասնամյակներ շարունակ դասավանդել է նաև հանրապետության տարբեր բուհերում, մշտապես եղել է պետության և գիտական հաստատությունների պատշաճ ուշադրության կենտրոնում՝ բարձր պարգևներ, արժանի կոչումներ:

Եվ այդ ընթացքում գրել է բազմաթիվ գրքեր, կազմել նոր դասագրքեր,

նաև նախ իմաստ(ներ)ի լիարժեք, մեկը մյուսից բխող առանձնացման բժախնդրություն, տերմինների և նման անվանումների բացատրության բացառիկ ճշգրտություն: Աղայանը լայն ընդգրկման հայերենագետ էր՝ բանաստեղծական հախուռն, վեհ խառնվածքով, թեև գիտական ելույթների մեջ խիստ էր, ճշգրիտ և հստակ: Բազմիցս առնչվել էր եվրոպական և արևելյան գրականության մտուշներին, կատարել էր «Հազար ու մեկ գիշերների» թարգմանությունը, «Կամելիազարդ տիկինը» պոետիկ վեպի արևելահայերեն փոխադրումը: Պարսից և այլ ժողովուրդների առավել աչքի ընկնող բանաստեղծներին գիտեր բնագրով և բերանացի:

հիմունքներ» վերնագրով՝ բարեփոխված և լրացված (Ե., 1987 թ., կա նաև համառոտ տարբերակը):

Էդ. Աղայանը գիտության մեծ երախտավոր է, բազում գրքեր է գրել՝ ի շահ իր ժողովրդի մտավոր զարգացման և առաջընթացի: Նա բազմաթիվ աշակերտներ և լեզվաբան սաներ է ունեցել, որոնք երախտագիտությամբ են հիշում նրա անունը և գիտական ժառանգությունը:

Էդ. Աղայանի ընդհանուր և հայկական բառագիտության թեմայով աշխատությունն իրավամբ մեզանում եղել է աննախադեպ, ավելի մեծապես հիմք է հանդիսացել հետագա նման աշխատությունների և դասագրքերի ստեղծման: Այս ոլորտում են լեզվի տարբերակային ձևերի, տերմինների և տերմինային անվանումների մասին անվանի հայագետի տեսական աշխատությունները: Արդի հայերենի բառագիտության տեսությունն էդ. Աղայանի հայերենագիտական մտքի արդյունքն է, մանավանդ որ նախկինում այդ ոլորտին վերաբերող հատուկ քննություններ չեն եղել:

Անվանի լեզվաբանը մեծ ներդրում ունի հայերենի բառապաշարի գիտական ուսումնասիրության մեջ՝ սկսած «Լեզվաբանության ներածություն» դասագրքում բառապաշարի տեսական վերլուծությունից ընդհուպ «Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն» աշխատությունը, վերջապես հեղինակի վաստակի գրավական «Արդի հայերենի բացատրական բառարանը»: Աղայանը դրանցում մշակել է հայերենի բառագիտության տեսական հիմունքները՝ լեզուների ընդհանուր բառագիտության հայեցակետ, որն, անշուշտ, նվաճում է հայերենագիտության բնագավառում:

Նա մեր օրերի այն եզակի բանասերներից էր, որ մանրազնին հետևողականությամբ անդրադարձել է նախամաշտոցյան գրի և գրականության, մեսրոպյան այբուբենի խնդիրներին, հայոց տոմարի և տոմարագիտության առանցքային հարցերին:

Վազգեն ՀԱՄԱՐՉՈՒՄՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ Յ. Աճառյանի անվան
լեզվի ինստիտուտի ընդհանուր և
համեմատական լեզվաբանության
բաժնի վարիչ, Բ. գ. դ., պրոֆ.

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒՄՅԱՆ ՄԵԾ ԵՐԱԽՏԱՎՈՐԸ

ՀՀ ԳԱԱ ԱՎԱԴԵՄԻԿՈՍ ԷՆՈՒՄՈՂ ԲԱԳՐԱՏԻ ԱՊՈՅԱՆԻ ԾԱՆՈՅԱՆ 110-ԱՄյԱԿԻ ԱՄԹԻՎ

Արդեն երեք տասնամյակից ավելի է, որ մեծ լեզվաբանն ավարտել է իր երկրային կյանքը: Սակայն սփոփանք են նրա՝ արդի հայագիտության հարստություն հանդիսացող գրքերը, հոդվածները, գրախոսությունները, հրատարակված տարբեր տպագիրները, այլոց գրքերի առաջաբանները:

Տարիների հետ ավելի պարզ և հստակ, ավելի հասկանալի են դառնում հայ լեզվաբանության անխոնջ, եռանդուն մշակի վաստակն ու հունձքը:

Էդ. Աղայանը ծնվել է 1913 թ. մարտի 16-ին Մեղրիում: Սովորել է Երևանի պետական համալսարանում: Նրա գիտական գործունեությունը եղել է մի տեսակ խիզախում. այսպես, ընդամենը 28 տարեկանում՝ գիտությունների թեկնածու (1941 թ.), իսկ 32-ում՝ գիտությունների դոկտոր (1945 թ.), այնուհետև՝ պրոֆեսոր (1946 թ.), ՀՍՄՀ ԳԱ թղթակից անդամ (1953 թ.), գիտության վաստակավոր գործիչ (1970 թ.), ԳԱ իսկական անդամ (1982 թ.), ՀՍՄՀ Գերագույն սովետի դեպուտատ (1980, 1985 թթ.): Իսկ 1939 թ. սկսած՝ դասավանդել է ԵՊՀ-ում. 1956 թ. ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության ամբիոնի վարիչ,

ստեղծել բացառիկ բառարան, խմբագրել և հրատարակել ոչ միայն իր ուսուցչի՝ Գ. Աճառյանի, այլև բազմաթիվ ուրիշ գիտնականների աշխատություններ: Հայերենագիտությունն անվանի լեզվաբանի գործի միջնաբերդն էր, իսկ բանասիրականը՝ Արևելքի գրականության պատմություն, նախամաշտոցյան հայ գրի և գրականության հարցեր, տոմարագիտություն, այդ միջնաբերդի ամրակուռ պարիսպը:

Մեծ է Աղայանի վաստակը հայոց լեզվի բառարան ստեղծելու գործում: Նրա գլուխգործոցը, անշուշտ, «Արդի հայերենի բացատրական բառարան» է, մի կոթողային աշխատություն, որ գիտական նոր մակարդակով է հայոց լեզվի բառագանձը մեկնաբանում և ներկայացնում: Բառարանն ընդգրկում է 135 հազար բառային միավոր, որից 15 հազարը նորություն է՝ գրական լեզվի երկու տարբերակի բառազանձով, որը բառագիտական-բառարանագրական մեծ արժեք է: Նրանում տեղ են գտել նաև 11 հազար դարձվածային միավորներ: Հեղինակը համոզել է բերել բառային միավորների ընտրության մեծ հմտություն, կարգային (կատեգորիալ) ստույգ մշա-

թերևս չկա հայերենագիտության որևէ բնագավառ, փոքրիշատե նկատելի ծյուղ, որտեղ իր ծանրակշիռ, հեղինակավոր և ուղենշող խոսքն ասած չլինի մեծանուն լեզվաբանը: Աղայանի աշխատությունները ներառում են հայոց լեզվի պատմությունը, բարբառագիտությունը, հայ լեզվաբանության պատմությունը: Հայ լեզվաբանական մտքի զարգացման ընթացքի կարևոր ուղենիշ է եղել նրա երկհատոր «Հայ լեզվաբանության պատմություն» (Ե., 1958-1960 թթ.) աշխատությունը: Մեծանուն համեմատաբանը մեզ է թողել հայերեն բառերի քննության և ստուգաբանության օրինակներ՝ ամփոփված «Բառաքննական և ստուգաբանական հետազոտություններ» գրքում (Ե., 1974). դրանք մեծ մասամբ հիմնավոր, հավաստի և վերջնական ստուգաբանություններ են:

Հայ լեզվաբանության մեջ կա մի բնագավառ, որտեղ Աղայանն անօրինակ վաստակ ունի: Դա «Լեզվաբանության ներածություն» գրքի ստեղծումն է (Ե., 1949-1967 թթ., ռուս.՝ 1959 թ.): Տասնամյակներ շարունակ այն եղել է բուհերի դասագիրք, հրատարակվել է վեց անգամ, վերջինը «Լեզվաբանության